

Саха норуотун былыргы оонньуулары

«Тытыкы»

Сыала: оҕолор сүүрүк, сымса буолалларын ситиһии.

Ис хоһооно: саха норуотун былыргы оонньуута. Оонньуу дьиэ иһигэр эбэтэр дьыл итии кэмигэр таһырдыа ытыллар. Сиргэ биитэр муостаҕа утарыта икки көлүйэ уруһуйданар. Онно кустар устуохтаахтар. Күөллэр икки ардылара төһө ыраах буоларын оҕолор бэйэлэрэ быһаараллар.

«Кыырт» - оонньоочулар истэриттэн талыллар, биитэр ким баҕалаах талыллар. «Кыырт» күөллэр ардыларыгар «кустар» көтөллөрүн мэхэйдээбэт курдук туора сылдыахтаах. Оонньоочулар бэйэлэрин баҕаларынан хайа кыалларынан тэн киһилээх бөлөххө арахсаллар. Холобурун ыллахха бастакы күөлгэ “моонньоҕоннор”, иккис күөлгэ – «умсаахтар» уонна «чыркымайдар» олохсуйаллар. Салайааччы биллэрик биэрдэбинэ “көтүү» саҕаланар. «Көтүү» бэрээдэгин быһыытынан биир көһүлгэ иккиттэн ордуга суох бөлөх «кус» баар буолуохтаах.

Холобур: маннай «моонньоҕоттор», «чыркымайдарга» көтөн тийээллэр, онтон «умсаахтар» урукку “моонньоҕоннор” күөллэригэр баран биэрэллэр. Дьэ ити көтүү бириэмэтигэр «кыырттар» «кустарга» саба түһэллэр. Оонньуу ырыа доҕуһуолланар «кустар» «кыырттары» хаадьылаан.

«Сасыһа оонньоһун»

Сыала: оҕо болҕомтотун, тулуурун, сымсатын сайыннарыы.

Ис хоһооно: сайын дьиэ таһыгар хойуу оттоох, мастаах, күлүктээх сиргэ оонньоһонор. Хантан ханыаха диэри саһары эрдэ быһаарыллар. Биир оҕо көрдөөччү буолар. Атыттар бары саһааччы буолаллар. Көрдөөччү хараҕын былаатынан саба баанар уонна биир сиргэ турар. Саһааччылар түргэн үлүгэрдик саһаллар. Ыраах сасыт киһи «ээ» диэн хаһытыыр оччоҕо былаатын сүөрэн булааччы көрдүү барар. Сасыт оҕо аатын таба ааттаан кини ханна сасытын чуолкай эттэбинэ эрэ, ол оҕо көстүбүтүнэн аабыллар. Сасыт оҕолор бары көһүннэхтэринэ бастаан көстүбүт киһи булааччы буолар.

«Мааскалаах кутуйах»

Сыала: оџолор сымса, түргэн реакциялаах, сөптөөх түгэннэ түргэнник быһаарыналларыгар, бэйэ-бэйэлэригэр өйдөһүүнү, өйөнсүүнү сайыннарыы.

Ис хоһооно: биир оџо мааска, иккис кутуйах буолар.

Атыттар бары сиэттиһэн баран иһирдьэ диэки көрөн төгүрүччү тураллар. Мааска иһирдьэ сылдыар. Кутуйах оџолор тас өттүлэригэр. Сиэттиһэн турар оџолор маасканы таһаарбат, кутуйаҕы туттарбат мөккүөрдээхтэр. Кутуйах оџолору кэннилэринэн тула сүүрэр. Ону көрө-көрө мааска ыксыыр, оџолор быыстарынан төлө көтөн тахсан кутуйаҕы туттаары ыксатар, сиэтиспит илиилэрин төлө анһан, илии анһынан биитэр оџолор быыстарынан илиитин батары баттаан туруохтаах. Кутуйах тутулуннаҕына, атын оџо кутуйах буолар. Кутуйаҕы кыайан туппатах оџону атын оџонон солбуйаллар.

БЫРААБЫЛАТА

1. Оџолор илиилэрин ыуыктыа суохтаахтар.
2. Маасканы соруйан төгүрүк иһиттэн таһаарыа суохтаахтар.
3. Өскөтүн мааска тахсан хааллаҕына, кутуйахха көмөлөһөн төгүрүк иһигэр киллэрэллэр.

«Күлүк көрүнүү»

Сыала: оџо болџомтолоох, тулуурдаах буоларын ситиһии, булугас өйдөөх гына иитии.

Ис хоһооно: икки киһи оонһуур.

Атыттар көрөөччү буолаллар. Күлүк көрүнээччи күлүгү алҕаһатаары араастык хамсанар. Күлүк сыыспакка үтүктэн иһиэхтээх. Күлүк уна хараҕын быһа симиэхтээх.

БЫРААБЫЛАТА:

Сыһа үтүктүбүт күлүк оонһууттаг туоруур. Алҕаһаабыт буруйугар бэйэтин баҕатынан тугу эмэ толорон биэрэр (ыллыыр, үнкүүлүүр уо.д.а.).

“Ат сүүрдүүтэ”

Сыала: оџо сымса, түргэн реакциялаах, сөптөөх түгэннэргэ түргэнник быһаарыныылары ыларын, болџомтотун сайыннарыы, бэйэ-бэйэлэрин анныспакка, көмөлөсүһэн сүүрдүүнү ирдээһин.

Ис хоһооно: үс эбэтэр биэс оџо икки илиилэринэн сиргэ тайаналлар, икки атахтарын төбөтүгэр тирэнэллэр. Бары кэккэлэһэн сүүрэргэ бэлэм тураллар. Сүүрэр сирдэрэ 30-50 м. Уһуннаах көнө сир.

Бу оонньоулар түөртэн үөһээ саастаахтарга аналлаах. Оџолор сөбүлээн оонньоулар. Оонньоулары дьарыктарга да туттуохха сөп.